AGADATH SHIR HASHIRIM.

(*Concluded from* Vol. VI., p. 697).

[פרשה ב']

א) אני חבצלת השרון · שהיא נאה כך ישראל נאים במעשיהם מכל האומות ד"א אני חבצלת השרון אין השרון אלא שהיא שרה למקום · למי שברא את העולם · שושנת העמקים · שאין שושנה בעולם נאה אלא שושנת העמקים · כדרך שהשושנה נאה כך ישר' נאים בזמן הבכורים שהיה שבט יהודה מביא והשיר בראשם ועטרה של זהב (126*a*) בראשן · הגיעו למקדש היו השלוחין מעטרין את בכוריהן הקריבו · היו מביאים ענבים ותאינים ותמרים והשיר היה מכה לפניהם והיו הסגנים והפחות והגיזברין עומדין מפניהם · הגיעו לעזרה היו הלוים מכין בשיר ואומר' אודך יי' כי דיליתני מאד · לכך נאמר אני חבצלת השרון שושנת העמקים שממנו שבח למי שברא העולם : ד"א אני חבצלת השרון · אימתי שרו ישר' למקום כיון שעלו ישר' מן הים · אמרו שירה · ויש או' שושנת עמקים · זה היה נחשון שירד לתוך הים והיה מהלך במים עד שהגיעו המים בחוטמו · שנ' הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש : ויש או' שושנת העמקים בשעה שירדו ישר' לתוך הים בעימקי הים נכפפו מי בראשיהם עליהם והיו הימים בימינם ובשמאלם על גביהו · התחילו ישר' בוכים ומצטערין · ואו' מה מתונים והטעה כל הקהל הזה · או' הקב"ה עשיתי נסים לעמי ולא ידעו קח המטה אשר בידך והכה את הים וקרב הכיפין של מים ויחזרו המים למקומן וכך עשה משה · ומניין לך שכך היה הרי חבקוק מפרשת נקבת במטיו ראש פרזיו ישערו להפיצני · אותה שעה העלה עליהם המקום וימרו על ים סוף ולא עשו אלא נותנין אחת מרגליהן ביבשה ואחת על הים והיו אומר' שירה · לכך נאמר אני חבצלת השרון : ד"א זה אברהם ששר למקום כשעלה מן כבשן האש · לכך נאמר חבצלת השרון : ד"א זה חנניה מישאל ועזריה ששרו למקום בשעה שעלו מתוך כבשן האש : ד"א זה דניאל כשעה שעלה מגוב אריות :

ב) **כשושנה בין החוחים** כדרך שהשושנה נאה בין החוחים · כך ישר׳ נאים בין האומות · אימתי נאים בשעה שעלו וצהלו ממצר׳ כחבצלת : ד״א כשושנה בין החוחים אימתי השושנה נאה כשהיא נראית למעלה מן החוחים אם נתחייבה (126*b*) השושנה הרוח ישבת בחוחים והן מכים אתה :

ג) **כתפוח בעצי היער** וג׳ · מה התפוח הזה כשאדם רואה אותו בסתיו אינו מכירו כיון שהוא מוציא עליו הנץ קודם את העלין · כך היו ישר׳ עד שלא עמדו לפני הר סיני · כך קדמו ישר׳ המעשה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר יי׳ נעשה ונשמע : ד״א כתפוח בעצי היער וגו׳ הרי ישר׳ אמרו למקום כדרך שהתפוח הזה נאה בתוך אילני סרק כך ברקונו של ע״ז לא היה מואב ועמון וצידון · לקיים מה שנ׳ בצילו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחיכי · אני חמדתי לדברי תורתך לא אתה כפפת אותי לא דומה בא לו מנוס לבא מעצמו · נחמדנו לישב בצילך · ופריו מתוק לחכי · אלו דברי תורה לקיים מה שנ׳ ממני פריך נמצא :

ד) **הביאני אל בית היין** זה דורו של משיח ודגלו עלי אהבה אילו האבות :

ה) **סמכוני באשישות** וג׳ · מה החולה הזה מצפה להרווחה כך ישר׳ מצפין לגאולה : ד״א למה נמשלו ישר׳ לחולה מה החולה אינו אוכל לא דבילה ולא פת בריא אלא פת חמה מיני · כך הדור הזה אינו מבקש מסכות ולא קולין וחמורין אלא טעמי האגדות ושיחת חכמים :

ו) **שמאלו תחת לראשי** · וימינו תחבקיני · זה משה כמה שנ׳ מוליך לימין משה זרוע תפארתו : ד״א שמאלו תחת לראשי שבח לפני הקב״ה · השמאל מרחקת והימין מקרבת : ד״א שמאלי תחת לראשי אילו ענני כבוד שהיו מקיפין ישר׳ מלמעלה ומלמטה :

ז) **השבעתי אתכם בנות ירושלם** · איזה אהבה זה ירושלם שאמר הקב״ה לישר׳ בניתם את בית המקדש וחרב לא תבנו עוד עד שתשמעו קול מן השמים · לקיים מה שנ׳ כנשוא נס הרים וכתקוע שופר תשמעו : אם תעירו אם תעוררו וגו׳ השבי׳ הקב״ה שלא לעמוד כנגד מלכות · כך נאמר בצבאות · במי שהוציא את צבאותי ממצר׳ · ד״א במה משביע אותן בצבאות בישר׳ שנקראו צבאות כמלך שהוא נודר בחיי בנו : בו (127*a*) באיילות השדה במי שהוא מזדעזע את המדברות · כמה שנ׳ קול יי׳ יחול מדבר קול יי׳ יחולל איילות : ד״א בצבאות או באיילות השדה · אם מרדתם על המלכיות הרי דמיכם כצבי וכאייל :

ח) קול דודי הנה זה בא אילו הקולו׳ שעתידין לבא קודם למשיח : ד״א קול דודי הנה זה בא : כיון ששמע קול השופר עשרה זועות עתידין לבא ועשרה מקומות נהפכין ועשרה נשרפין · מלמד שאין הפתח נפתח כולו כאחד אלא אליהו בא לו לעיר אחת ונעלם מחבירתה ומדבר עם האיש ונעלם מחבירו :

ט) דומה דודי לצבי וגו׳ · יכול לצבי זקן · אמר׳ לעופר האילים שאין מגדלין לעולם זכר זקן · ועושה אותו אומרה : ד״א או לעופר · אין לעופר אלא עולם · כמה שנ׳ מי מנה עפר יעקב · מלמד שנראה המקום לישר׳ בעולם · כך משל המקום את השכינה שהיא חוזרת למקומה : הנה זה עומד אחר כותלינו · מלמד המקום נראה מציל ומפיע : ד״א משגיח מן החלונות זה המשיח · שכיון שיבא שערי מזרח נפתחות לו · כמה שנ׳ מי העיר ממזרח צדק קראוהו לרגלו · ולמה הוא בא ממזרח · מהיכן שהיום עולה · זה משיח מבני בניו של דוד שהוא משול כחמה · שנ׳ כסאו כשמש נגדו : וכמה שאמ׳ עליו הכת׳ שהוא נעור כשהוא כולו ישן · אף הקב״ה כיון שהגיע את הקץ אמ׳ הכת׳ העירותי מצפון מאת המזרח שמש יקרא בשמי : ולמה הוא בא מן הצפון · אלא שגלו ישר׳ לצפון כביכול גלה עמהם הכבוד לצפון · בשביל כך נאמר העירותי מצפון · וכן אמ׳ יחזקאל והנה רוח גדולה בא מן הצפון · להיכן הוא הולך לדרום · למקום ישיבתו · לכך נאמר לפתוח לפניו דלתים אילו שערי מזרח · ושערים לא יסגרו אלא שערי הדרום :

י) ענה דודי ואמר לי וגו׳ · זו היא הגאולה · אין או׳ לאדם קום אלא שהוא יושב · שהמשיח עתיד לחזק ידיהן של יש׳ שנתרפו במעשה הטוב :

יא) כי הנה הסתיו עבר (127b) העינוי הגשם חלף והלך לו אילו ימי השיעבוד :

יב) הנצנים נראו בארץ · אילו מעשה הצדיקין · עת הזמיר הגיע · זמנו של מלכות כמה שנ׳ זמיר עריצים יענה : ד״א ענה דודי ואמר לי קומי לך רעייתי · כיון שיבאו למדבר שיגיע זכרן של מלכיות מלאכי המרום עונין עליהן · לקיים מה שנ׳ הידד בדרכים יענה : ד״א אמ׳ רב נחמן קומי לך רעייתי ביום שאו׳ הקב״ה ליהושע עשה לך חרבות צורים :

יד) יונתי בחגוי הסלע · אילו ישר׳ שהיה פרעה רודף אחריהן והגיעו לים אין המקום מדבר עם שליח ציבור · אלא בזמן הציבור תחילה · שכן הוא או׳ במשה מה תצעק אלי וגו׳ · וכן הוא או׳ ויתפלל שמואל

על ישר׳ לפני יי׳ · כיון שהשלימו עמו ענה אותו האלהים : ד״א יונתי בחגוי הסלע זו כנסת ישר׳ שנמשלו כיונה · כשראתה רץ אחריה הים סוגר מלפניה ושונא רודף אחריה · יצא פרעה כגיבור · והקב״ה יצא כנגד פרעה כגיבור ולא הודיע שהוא איש מלחמה עד שיעשה מלחמה כנגד פרעה · כמה שנ׳ יי׳ איש מלחמה יי׳ שמו : יצא פרעה בשריון · והקב״ה יצא בצדקה · שנ׳ לובש צדקה כשריון · יצא פרעה בכובע וקשת וחיצים · והקב״ה יצא בצדקה בכובע · שנ׳ וכובע ישועה בראשו : כחיצים לנוגה ברק חניתך לאור חיציך יהלכו · וצלח פרעה על הסוס · והקב״ה צלח כנגדו · שנ׳ והדרך צלח ורחב : ד״א בחגוי הסלע זו עמידתו לפני הר סיני · כמה שנ׳ ויתיצבו בתחתית ההר · משל למה הדבר דומה למלך שהוא מבקש אשה שלח שתינשא לו · קיבלה עליה · אמ׳ המלך לראותה · ראה אותה · אומ׳ לי דברי ואני שומע דבריך באזני המלך · והיה קולה ערב · לאחר כך הקב״ה לישר׳ הראיני מראיך זה הגאולה שהביא הקב״ה לישר׳ בימי ר׳ שמעון ור׳ ישמעאל שהיה מעשה בשבעה אנשים שהיו עולין לירושלם · מצא הראשון תמרה אחת · ואמ׳ יעלה חבירי (128*a*) וכן השיני כך עשו כולם עד שהגיע השביעי · וניטלה עד שהגיעו לבור · וחילקוה ביניהם · עד עכשיו היה קורא כור תמרה · כיון שהגיע המעשה לפניהם אמ׳ כדיי הוא שתבוא הגאולה על ידיהן · על אלה נאמר הראני מראיך במעשים טובים השמיעי קולך במצות : ד״א השמיעיני קולך : אמ׳ ר׳ אלעזר נותן כח לישר׳ בקולו של משה שהיה במער׳ יושב ודורש וכל ישר׳ עד שנים עשר מיל · כמה שנ׳ משה ידבר והאלהים יעננו בקול : ד״א השמיעני את קולך כל שאתם מתפללים לפני בקול גבוה כי קולך ערב בתפילתם :

טז) **דודי לי ואני לו** וגו׳ · דודי לי בשעה שאמ׳ אנכי יי׳ אלהיך ואני לו כשאמ׳ והייתם לי סגולה מכל העמים : הרועה בשושנים · כשירעה את ישר׳ שנ׳ רועה ישר׳ האזינה וגו׳ · ידוע תדע פני צאנך אילו עם הארץ ושית לבך לעדרים אילו הנשיאים :

יז) **עד שיפוח היום ונסו הצללים** · כשתעבור פורענות מישר׳ : ד״א עד שיפוח היום כשתעברו ליתן גבול בני עשו ונסו הצללים אילו בני לוט : סוב דמה לך דודי וגו׳ · זכור אני להם מעשה אברהם בין הבתרים :

טו) **אחזו לנו שועלים** אילו המצריים הזקינים · קטנים אילו בניהם שהיו רעין לישר׳ יותר מן הגדולים · שהיה נכנס לתוך ביתו של ישר׳

ורואה יונק ומייסרו · מחבלים כרמים אילו ישר׳ הגדולים : וכרמינו סמדר · אילו היונקים שבך כוונתם של מצריים אמרו הרי אנו הורגים קטנים והגדולים מתים והנקבות נושאות למצריים ונמצא זרעו של אברהם כלה מן העולם :

[פרשה ג׳]

א) על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי · בשעה שהקריבו ישר׳ בחנוכה היו סבורין שהיא בית הבחירה · אמ׳ להן הקב״ה בקשתיו ולא מצאתיו · אין אתם מקריבין בו מעתה אין קדושה אלא במקום שעקד אברהם את יצחק בנו אחזתיו ולא ארפנו · זאת מנוחתי (168*b*) עדי עד וגו׳ :

ב) אקומה נא ואסובבה בעיר · כשאמ׳ הקב״ה לישר׳ רב לכם סוב לכם את ההר הזה : אבקשה את שאהבה נפשי · במזבח שבנה משה ברפידים : ד״א על משכבי בלילות · א״ר יהודה בשעה שהיה דוד בורח מלפני שאול בקשתיו ולא מצאתיו בשעה שירד אחריו שאול למדבר : ד״א אקומה נא ואסובבה בעיר ששלח שאול רוכלין לארץ ישר׳ שאמרו לו הרי דוד מסתתר עמנו בין הבתולות :

ד) אחזתיו ולא ארפנו · בשעה שהורידה מיכל בת שאול כביר העיזים על המטה והיה שאול סבור שהוא תפוס : ד״א אחזתיו ולא ארפנו מה היה דוד שתפס את הגרזן מיד ארונה היבוסי ואמ׳ זהו בית הבחירה עד שהבאתיו אל בית אמי · אל חדר הורתי בשעה שעלו בני ישר׳ להוסיף על המזבח ומצאו גולגלתו של ארונה נתונה תחת המזבח ולא פסל הקב״ה את הקורבנות של ישר׳ :

ו) מי זאת עולה מן המדבר · וכי מן המדבר העלה אותן · והלא ממצר׳ העלה אותן · אלא מלמד של ישר׳ שהן חביבין לפני המקום כמציאה שבני אדם מוצאין במדבר לקיים מה שנ׳ ימצאהו בארץ מדבר : ד״א מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן · וכי כעשן היו · אלא מה העשן הזה כל מקום שהוא הולך מיצר · כך כל האומות מכירין בשעה שעלו ישר׳ ממצר׳ : מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל · מלמד שלא היו חסירים כלום : ד״א מקטרת מר · זה אברהם · מה המר הזה ראש לכל הבשמים · כך אברהם ראש לכל הצדיקים · וכך אמ׳ לו הקב״ה להקריב לו את יצחק בנו בהר המוריה · ולבונה זה יצחק כדרך שמקטרין את הלבונה על גבי המזבח כך נעקד יצחק על גבי המזבח כלבונה · מכל

אבקת רוכל זה יעקב כמה שנ׳ ויאבק איש עמו : ד״א מקטרת מר ולבונה זה היה משה ואהרן מכל אבקת רוכל זה שבעים זקינים :

ז) **הנה מטתו ששים גיבורים סביב לה** · (129*a*) עשרים וארבע משמרות הכהנים · ועשרים וארבע משמרות ללוים · ושנים עשר שבטים :

ח) **כולם אחוזי חרב** · מעשה הטוב כמה שנ׳ ביעקב אשר לקחתי ביד האמורי בחרבי ובקשתי : וכי היכן מצינו שעשה יעקב מלחמה · ומה ליוסף יותר על אחיו הבכורה אשר לקחתי מיד האמורי זה עשו שעשה מעשה האמרי · בחרבי זה מעשה הטוב ובקשתי זו תפילה : ד״א כולם אחוזי חרב זה חרבו של אברהם שנ׳ ויקח את המאכלת לשחוט את בנו · מלומדי שהם מלמדים בניהם מלחמה · זה תורה · שנ׳ על כן יאמר בספר מלחמות יי׳ : הנה מטתו שלשלמה זה המשכן ששים גיבורים סביב לה ד״א מגיבורי ישר׳ אילו השבטים · שנ׳ והחונים לפני המשכן קדמה · וגו׳ : ד״א הנה שלשלמה מירושלם · מה מיטה זו שהיא מאהבת אדם ואשתו כך היו אוהבין זה את בירושלם : ד״א הנה מטתו שלשלמה זה שלמה ודאי ללמד על שלמה שהיה רודה בכל העולם · חזר ונתמעטה מלכותו ולא היה שולט אלא על תדמור · שנ׳ ויכו את תדמור במדבר · חזר להיות שולט על ישר׳ בלבד · חזר שלא שלט על ישר׳ בלבד · חזר שלא שלט אלא על מטתו · ואף על מטתו לא היה יכול לנוח בתוכה מפני רוחות רעות · כולם אחוזי חרב ביום שישב ר׳ אליעזר בן הורקנוס שבו ביום שמו איש חרבו על ירכו · מפחד בלילות שהיו מעבירין פורענות מישר׳ :

ט) **אפריון עשה לו המלך שלמה** · שהשלום שלום · שלו זה הארון · מעצי הלבנון · אילו הקרשים לקיים מה שנ׳ שני אדנים תחת הקרש האחד :

י) **עמודיו עשה כסף** · אילו העמודים מחושקים כסף רפידתו זהב זה הכפורת · ועשית כפורת זהב טהור : מרכבו ארגמן זו הפרוכת של ארגמן · ועשית פרוכת תכלת וארגמן · תוכו רצוף אהבה אילו הלוחות מבנות ירושלם אילו האומות מה שעשו ישר׳ הן גרמו להם : ד״א אפיריון (129*b*) זו ברית העולם מבראשית מבית המקדש נברא · שנ׳ דבר ויקרא ארץ מציון מכלל יופי עמודיו עשה כסף אילו ההרים שהן עומדין על גבי הארץ כעמודים · רפידתו זהב זה הרקיע · פעלילו של עולם · מרכבו ארגמן זה כסא הכבוד · תוכו רצוף אהבה · אילו נפשות

ל׳ צדיקים · שהן נתונות עמו במרום · שלשה הן שנכנסו לה לפנים מזה · ומשה נגש אל הערפל · ולפנים ממנו צדק ומשפט · שנ׳ צדק ומשפט מכון כסאו ולפנים ממנו נפשות הצדיקים · שנ׳ אשר בידו נפש כל חי וגו · והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי׳ אלהיך · רצוף אהבה · נפשות הצדיקים שאהבו את הקב״ה שנ׳ זרע אברהם אוהבי · וכן הוא או׳ להנחיל אוהבי יש מבנות ישראל והפרשות הן נפשות מישראל מלאומות · ואין נפשות צדיקים מתערבות עם רשעים :

יא) **צאיני וראינה בנות ציון** · צאו וראו כל האומות יום שמחה שעשה המלך שהשלום שלו · בעטרה שעיטרה לו אמו על הים כמה שנ׳ יי׳ ימלוך לעולם ועד · אמ׳ להם הקב״ה · כביכול אותם קשרתם קשר מלכות בראשי ביום חתונתו זו עמידת הר סיני · שמחת לבו ימי המלואים : ד״א צאינה וראינה כל האומות ניסי פלאים שהוא עושה לבניו · והכבוד והעטרה שהוא מתעטר ביום כינוס גליות · שנ׳ ימלוך יי׳ עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם · והלא שלו היא המלכות · שנ׳ יי׳ ימלוך לעולם ועד · יי׳ מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו אלא שאמ׳ לישר׳ כביכול אין לי מלכות ולא חיילות עד שהעמדתם והמלכתם אותי · אין אתה מוצא צבאות בספר יחזקאל לומר כל ימים שאתם בגולה אין לי חיילות ומלכות עד שתחזור מלכותכם · שנ׳ ועלו מושיעים בהר ציון וגו׳ · ואו׳ והיתה ליי׳ המלוכה : ד״א ביום חתונתו אילו ימי המשיח · שנמשל הקב״ה לחתן שכן הוא או׳ ומשוש חתן על כלה וגו׳ · וביום (130a) שמחת לבו · בביניין בית המקדש · שנ׳ וגלתי בירושלם וששתי בעמים : ד״א בעטרה שיעטרה לו אמו ביום חתונתו שירדה שכינה לבית המקדש : שנ׳ וכל העם רואים כרדת האש והכבוד על הבית · וביום שמחת לבו · יום שחינך שלמה את הבית :

[פרשה ד׳]

א, ב) **הנך יפה רעייתי** · אילו הזקינים · הנך יפה עינייך יונים · מה העיניים הללו נתונות בגובה של ראש · כך דברי חכמים גבוהים בעיני האדם · מה העינים שהן מאירות כך דבריהן מאירין לישר׳ · מבעד לצמתך · אימתי הם משובחים כשאתם מצמיתין לפני לא עושין אגודות אגודות : ד״א מבעד לצמתך כשאתם עושין דברי תורה בצמתה : שערך כעדר העיזים · זה היה מעשה ניסים במשכן · שגלשו מהר הגלעד · אילו ישר׳ שהלכו למדין : שערך בעדר הרחלים בביאתן של מדין זכין מעריות

ומע"ז בשלום : ולמה משל הקב"ה **בעדר הקצובות** שלא היה נבו.. לקרבן אלא הקצובות כך לא נבחרו באדין שכולם מתאומות ושכולה אין בהם · שלא נשתכלו במדין לא בהליכתן ולא בביאתן · תני ר' מאיר לא נבחר מהם אלא ממאה אלף לכך שכולם מתאימות ושכולה אין בהם :

ג) **כחוט השני שפתותיך** זה הפרוכת שהיה מבדיל בין כהן גדול : ד"א כחוט השני · זה כניסתו של משה למשכן שנ' וישמע את הקול מדבר אליו מעל הפרוכת מבין שני הכרובים : לכך נאמר ומדברך נאוה : ד"א ומדברך נאוה אילו הנביא' : כפלח הרימון רקתך אילו יושבי המדרשות מבעד לצמתך · זה הציץ שהיה בין עיניו של אהרן :

ד) **כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות** במקום שהיו ישר' נותנין הזיות למקום אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגיבורים · זה היה אברהם שאמ' לו המקום אנכי מגן לך · ונתן לשלמה בנו אלף המגן :

ה) **שני שדייך כשני עפרים** זה משה (130*b*) ואהרן · הרועים בשושנים זה יהושע וכלב :

ו) **אלך לי אל הר המור** · זה היה אברהם · אל גבעת הלבונה זה היה יצחק :

ז) **כולך יפה רעייתי ומום אין בך** · זה היה יעקב : ד"א אלך אל הר המור זה אברהם ושרה שנ' ויקח אברהם את שרה אשתו · כולך יפה רעייתי ומום אין בך זה היה יעקב שלא היה בהן רשעים ובעלי מומין :

ח) **אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי** איזהו לבנון זהו בית המקדש שנקרא שמו לבנון · ולמה נקרא שמו לבנון · אלא שכל מי שהיה עולה לשם ובידו עון לא היה זז משם עד שיהיו עונותיו מתלבנות כשלג לקיים מה שנ' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו : ד"א אתי מלבנון כלה כשהגליתי את השכינה מבית המקדש הגליתי אתכם עמה : תשורי מראש אמנה · שהאמנתם בי בתחילה : מראש שניר וחרמון · זה הליכתן במדבר ארבעים וחמש מסעות · אריות מהררי נמרים · אילו מלכים · שהעבדת ביניהן שהיו רעים מאריות ונמרים :

ט) **לבבתיני אחותי כלה** · לבבתיני באחת מעינייך · משל למה הדבר דומה לתינוקת בת מלכים ששלח המלך אחריה ראה אותה באחת מעיניה ושבחה אילו ראה כל הגוף על אחת כמה וכמה · לכך נאמ' בלבתיני אחותי כלה : ד"א לבבתיני אחותי כלה · את נתת לי את הלב שאהיה מלך על הבריות :

י) **מה יפו דודיך אחותי כלה** · ביום שהקריבו ישר׳ בשילה ובנוב ובגבעון : וריח שמניך מכל בשמים ביום שנגמרו מלאתן מהבמות :

יא) **נופת תטופנה שפתותיך כלה** · זה משיח הצדיק שהוא עומד מיהודה : ד״א זה משוח מלחמה שהוא עומד מיוסף ואינן מקנין זה לזה לקיים מה שנ׳ אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יקנא את אפרים : דבש וחלב תחת לשונך זה יעקב שבירך (131*a*) את השבטים : וריח שלמותיך כריח לבנו :

יב) **גן נעול אחותי כלה** · זה הקץ שהיה נעול מישר׳ : ד״א גן נעול אחותי כלה אילו קיצי דניאל הספר החתום :

יג) **שלחיך פרדס רימונים** זה הפרדס של רימונים שהוא כך היו ישר׳ נאים ומעשיהם הולכין חוץ מהן · ולמה נמשלו כפרדס רימונ׳ · מה הרימון הזה גודעו פורעו · כך ישר׳ כובשין עצמן במצרים וכשהגיע הקץ פרעו עצמן ויצאו : ד״א פרדס רימונים זה הקטרת כפרים עם נרדים שהיה כפרה עליהם :

יד) **נרד וכרכום קנה וקנמון** · זה היה בצלאל זה הליוב שעשה להר סיני והראה אותו מעשה המשכן כאלו עשוי למעלה : ויש או׳ המקום הראה למשה וירד והראה לבצלאל והסכים בצלאל לדעת האלהים : ד״א קנה וקנמון זה היה אהרן וחור · כמה שנ׳ ואהרן וחור תמכו ידיו מזה אחד ומזה אחד :

טו) **מעיין גנים באר מים חיים** · זה מעיין שהמקום עתיד לטהר את הצדיקים בו לקיים מה שנ׳ ואת דמי ידיחו מקרבה : ד״א מעיין גנים באר מים חיים נוזלים מן לבנון מה הטובה הזה שהוא נותן טיפה אחת בכוס או בקדירה ונוזלה · כך המקום עתיד לטהר את ישר׳ מע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים · או יכול יאמרו הצדיקים על הקלות הוא מוחל אבל על החמורות לא הוא אומ׳ אל ההרים · לא אכל ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישר׳ · ואו׳ לישר׳ כטומאת הנידה היתה דרכם לפני אילו אמ׳ בטומאת נבילה או בטומאת הארץ לא היה להם טהרה לעולם : ד״א ונוזלים מן לבנון אילו הנביאים שעמדו בבית המקדש :

טז) **עורי צפון ובואי תימן** · מיכאן אתה או׳ הצדיקים לעתיד לבא אינן צריכין לא אפרסמון ולא כל מיני בשמים רוח צפון מכבדתו וזוחלת לפניהם כל בוסמני גן עדן : ד״א עורי צפון ובואי תימן שהרוחות עתידות להכנים ובאה זו עם זו · הדרום או׳ אני מביאה גלות תימן וכל הגדר וכל הדרום : (131*b*) והצפון או׳ אני מביאה גלות צפון וכל

הצפון והמקום נותן שלום ביניהן והן נכנסין בפתח אחד לקיים מה שנ׳ באתי לגני אחותי כלה :

[פרשה ה׳]

א) **אריתי מרי עם בשמי** וגו׳ · אריתי מורי עם בשמי אילו הן שער הקרבנות · אכלו רעים שתו ושכרו דודים · אילו הן אוהבי המקום :
ב) **אני ישינה ולבי ער** אילו הן גלות בבל · מי זאת הנשקפה כמו שחר זה גלות משיח : יונתי בחגוי הסלע זו גלות מצרים : ד״א אני ישינה ולבי ער · זה היה העולם נדמה לישן הזה והדחוק עליו המקום ועוררי : רבי עקיבא היה או׳ למה היה העולם דומה לבעל הבית שעשה כלים ולא פתחן שהיו בריאים כבר · חזר ופתחן · אני ישינה ולבי ער · זה הגאולה שהוא דומה לישן והמקום מעוררו · כמה שנ׳ הערותי מצפון ליאתי ואחר ממזרח שמש וגו׳ · והמקום מעורר הגאולה מן הדרום תחילה ואחר כך מן המזרח ומן הצפון הרי רוח צפון לדרום והדרום לצפון כל זה לייבש את המעייניות המים חוץ משבעה נהרות : כל עץ פרי שיזבחו שם לע״ז ויבשו · ד״א אני ישנה ולבי ער זה גאולת מרדכי ואסתר : ד״א אני ישינה ולבי ער המקום או׳ לישר׳ אני ישינה ולבי ער פתחי לי אחותי רעייתי : א״ר אלעזר ביום שאו׳ מלך בבל כל בית שיהא פתוח היו נכנסין ובוזזין אותו · וכל בית שהאו נעול אל תכנסו בתוכו ונעלו ישר׳ בתיהן · לפיכך שילח המקום נביאים לישראל ואמ׳ להם פתחו בתיכם עד מתי אתם יושבים באפילה · ד״א פתחי לי אחותי הרי זו לימי גוג שישר׳ עתידין להיות טמונים במערות ובמחילות והקב״ה מרתיק עליהן : שמעון בן שטח היה אומר שהקב״ה או׳ לישר׳ פתחי לי אחותי והן מסתכלין והמקום עושה להם ניסים והם רואים את המשיח עומד בראש מדבר מואב ועמו ארבע מאות איש והמקום נותן להם גאולה לקיים מה שנ׳ ונתתי להן (132a) את כרמיה משם · והמחילה נפרדת להם משם ממדבר מואב לחורב וישר׳ נוטלין והולכין את הזיין ממדבר חורב שהשם כתוב בו · ובאין ונוטלין עמון ומואב לקיים מה שנ׳ אדום ומואב משלוח ידם · ובני עמון משמעתם : א״ר יוסי בדרך שהלגינו עושי להם בית חמדה כך חורב עשוי לישר׳ ביתו חמדה הרי מלכי צפון שומעין שנהרג עמון ומואב וכולן מתכנסין ובאין וקובעין המלוכה בדמשק ומלכי המערב והדרום מתכנסין אף הן באין ונוטלין עיצה במדין וישר׳ מצירין להניח את החכמים שבמדין אי איפשר

ולהניח את אחיהן שבירושלם · ומה אליהו עושה כל המדבר שהוא הולך מירושלם למדין שכל מי שנכנס חיה רעה עושה לו המקום ניסים · והוא בא ועומד לפני משיח במדין · והמשיח נפטר משם · ואליהו עומד · באותה שעה הוא מוציא את ספר הישר שכל התורה הזאת אינה אלא שירה אחת מתוכו הארץ נפתחה מתחתיהן ושורפין ונעשה להם שם גדול · נמצאת מקיים פתחי לי אחותי רעייתי והמשיח בא לו ממדין ונוטל כל ביזתה וכן לדמשק ונוטל ביזתה · לקיים מה שנ' ישא את חיל דמשק · עד שלא תפול מלכות אדום · והפתח נפתח שם לרומי לקיים מה שנ' שם ירעה עגל : שראשי נמלא טל · אמ' להם הקב"ה אדם דומה לישן הזה ואני עוררה הרי מלכי מזרח מתכנסין לתדמור וישר' באין מרומי ומקריבין לירושלם שבעת ימים · והקב"ה משיב הרוח ואמ' לישראל חזרו לתדמור כנגד מלכי המזרח · ומלכי הגוים או' נותן לישר' לבנות בית המקדש והן באין לשורפו והקב"ה יוצא ונלחם עמהם · לקיים מה שנ' ויצא יי ונלחם בגוים ההם והמשיח בא לו לצור ולצידון ולתדמור ולבירי · לקיים מה שנ' אדום ומואב משלוח ······ ובני עמון משמעתם · (132*b*) וכל האומות היו עתידות לשמוע והן מתכנסות ובאות על פוגה ועל עכו והן בוכין על סביבות עכו פרוסות וכל הירדן וכל ישר' מראין לחבוש הזה שבאפילה והמקום קורע את הרקיעים ומראה לישר' כסא הכבוד · לקיים מה שנ' ומעיי המו עלי והיו מתפללין והוא מקבלן · לקיים מה שנ' פתחי לי אחותי רעייתי :

ו) **אני לדודי** בפתח שיראה לי והן מתפללין והקב"ה מעמיד להם חמה כדרך שהעמיד ליהושע בן נון שהשביע ביום ההוא לפניו ואחרי זה משיח : דודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו שהוא מוציא קרח וכל עדתו : בקשתיו ולא מצאתיו הרי השכינה מסתלקת לשמים וישר' סבורים שהוא מחיה להם את המתים · לכך נאמר קראתיו ולא ענני · ד"א קראתיו ולא ענני · בשעה שנסתלקה השכינה בימי ישעיה עשרה פעמים עד שלא נסתלקה השכינה מן הכרוב האחד לכרוב השיני מן הכרוב השיני למפתן הבית כמה שנ' וירם כבוד ה' מעל הכרובים על מפתן הבית וממפתן הבית למזבח · כמה שנ' וראיתי יי' עומד על המזבח · וממזבח לחומה · שנ' ראיתי את יי' עומד על החומה ומחומה לגג · כמה שנ' טוב לשבת על פנת גג ונו' · ומפנת גג להר הזיתים · כמה שנ' ויעמד כבוד יי' על ההר אשר מקדם לעיר : מהר הזיתים למדבר · כמה שנ' טוב לשבת בארץ מדבר · מן המדבר לשמים · כמה שנ' השמים שמים ליי' : הרי

ישר׳ מבקשין את השכינה והיא לא חוזרת עד שיגיע הקץ · לכך נאמר קראתיו ולא ענני :

ז) **מצאוני השומרים הסובבים בעיר** · כיון שנסתלקה השכינה באו מלכיות · ושרפו בית המקדש שהוא משול כבתובת : ד״א מצאוני השומר׳ הסובבים בעיר ביום שניתנה רשות למלאכי השרת שיהו עמהן על החומה ביום · שנ׳ על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים · (133*a*) אמ׳ ר׳ חנינא בנו של ר׳ יוסי הגלילי בו ביום נתנה רשות לגבריאל ליפרע מן המלכיות לקיים מה שנ׳ מקול המון נדדו עמים וכן הוא אומר קול המון בהמון דמות עם רב זה הקב״ה הוא דמות עם רב יי׳ וכלי זעמו לחבל כל הארץ · ואחר כך ריע אף יצריח על אויביו יתגבר :

ח) **מה דודך מדוד היפה בנשים** הכשרים שבאומות אומרים לישראל למי שאתם עובדים נלך עמכם · כמה שנ׳ אז אהפוך אל כל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם יי ולעבדו שכם אחד : למה נאמר שככה השבעתנו · אלא שעתידין לישבע להקב״ה ולישר׳ שלא לילך אחר ע״ז מעתה : א״ר אלעזר הרי אתה למד שאברהם יום שהכה את המלכים כמה שנ׳ אל עמק שוה שנשבעו לו כל האומות שלו לילך אחר ע״ז מעתה ובמקום שנשבעו לו לאברהם כך הן עתידים לישבע למקום ולמשיח שלא לילך אחר ע״ז מעתה · לכך נאמר שככה השבעתנו :

י) **דודי צח ואדום** דודי צח שאני נותן את התורה · ואדום שהוא נפרע מן האומות :

יא) **ראשו כתם פז** · בשעה שהוא מביא את היסורין על ישר׳ לנקותם מעון קווצותיו תלתלים זה היה המזבח :

יב) **רוחצות בחלב** · אילו המדרשות :

יג) **לחיו כערוגת הבושם** אילו הלוחות · שפתותיו שושנים · איכו האגדות :

טו) **שוקיו עמודי שש** · ביום שנכנס משה ועמד לפני הכבוד :

[פרשה ו׳]

א) **אנה הלך דודך** · ביום שנ׳ ויתן מזבח תחת ההר שהיה ישר׳ סבורים סיני קדושת עולם ולא יהיה אלא קדושת שעה :

ב) **דודי ירד לגני** · ביום שירדה האש לקרבנו של הבל ולקרבנו של נח · וכן בנדב ואביהוא וכן בקרבן מנוח ושלמה ואליהו לכך נאמר דודי

ירד לגנו : עוד אחת הוא עתיד לירד כמה שנ׳ כן ירד יי׳ צבאות לצבא על הרי ציון ועל גבע׳ · מכאן הן או׳ בעלייה שברא הקב״ה כשברא את העולם כן ירד על הר סיני וכן הוא עתיד לבא לקיים מה שנ׳ כן ירד יי׳ צבאות לצבוא על הר (133*b*) ציון :

ג) **אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים** · כביכול אין הקב״ה מקרבן באהבה · אמ׳ אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים · כבני אדם שלא טעמו עבירה מימיהם :

ד) **יפה את רעייתי כתרצה** · כשאדם משבח את אשתו או׳ לה נאה קומתך ותרצה : שערך כעדר העיזים · כבר אמרנו :

ו) **שינייך כעדר הרחלים** · מה הרחל הזו שכולה קדושה · כך ישר׳ קדושים : עדר הרחלים לאהל מועד הצמר לפעמונים והקרבים לשופרות · והרשעים נמשלו לכלבים שאין הנייה מהן · שנ׳ כולם כלבים אילמים · מה הכלב הזה שהוא את האדם ביקש ממנו אדם נדמה למרוט אינו יכול לכך נמשלו לכלבים שאין בידם מעשה טוב :

ח) **ששים המה מלכות** · זה היה אברהם ויוצאי יריכו · ושמנים פילגשים אילו יוצאי התיבה · ועלמות אין מספר · אילו המשפחות שאין להם מספר :

ט) **אחת היא יונתי תמתי** וגו׳ · אימתי כששלח משה מרגלים · מה ראו בשעה שהגיעו לחמרת · אמ׳ משה אל תכנסו כגנבים אלא והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ · התחילו האמוריים אין כאן לא באו אילו אלא לקצץ את האילנות ולשרוף את הערים · יצאו השלוחין אחריהן ונכנסו האמוריין אליהם היו אחימן ששי ותלמי רודפין אחריהן עד שהגיעו למישר צל חמת שביהודה · וכלב נפל לו אחורי הגדר וכיון שמצאן שהגיען בישר׳ עמד וצוח צווחה אחת ונפלו כולם לפניו וטפת לפניהם · או׳ להם מפני מה באתם בשביל חמשה רימונים ואשכל אחת · אמרו לו לא בנו שאמרתם הערים אנו שורפין · כשבאו לפני משה הוציאו דבת הארץ רעה · אמרו שם ראינו את הנפילים בני ענק · אמ׳ להם כלב סם תסם שמטה כנסת ישר׳ שנים עשר · לכך נאמר ראוה בנות ויהללוה :

י) **מי זאת הנשקפה כמו שחר זו** גלות משיח כדרך שהשחר יוצא ואפילה בורחת לפניו · כך האפילה בורחת על המלכיות כשיבא משיח : (134*a*) ד״א מי זאת הנשקפה כמו שחר · יפה כלבנה ברה כחמה · מה גלגל חמה והלבנה שהן באין בפרהסיא · כך כשתגלה מלכות המשיח תגלה בפרהסיא לעולם : ד״א מי זאת הנשקפה כמו שחר · כשהקב״ה

מביא טובה לעולם בהשקפה הוא מביאה · שנ׳ וישקף יי׳ אל מחנה מצר׳ : ד״א מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה : מה השחר הלבנה והחמה לא מאורו של זה דומה לזה ולא הליכתו של זה כהליכתו של זה כך אין הצדיקין שוין לעתיד לבא אלא אדם מקבל לפי מעשיו מה החמה והלבנה שהן מבררין את הפירות כך המקום מברר ארת הצדיקים :

יא) אל גינת אגוז ירדתי · לראות באיבי הנחל זה אברהם · לראות הפרחה הגפן זה יצחק הנצו הרימונים זה יעקב ושבטיו שנכרתה ברית לאבות כמה שנ׳ שבועות מטות או׳ סלה : ד״א אל גינת אגוז ירדתי · הם ישר׳ שנתקדשו לפני הר סיני שנמשלו כאגוז : ....הזה אם הקשתי כולן מפעפע כך ישר׳ נוחים אגוז : א״ר יוסי בר׳ יהודה מי שלא ראה אגוז ואינו יודע מה · סבור שמא כלין הוא עצים פעפע הרי אותו אגודות של אוכלין · כך ישר׳ האומות שאין מכירין אותו או׳ בעוונותיהן הן לוקין בדקו אותו והן מוציאין אותן אגודות אגודות של מצות ·

יב) לא ידעתי נפשי שמתני · יעקב שהלך לחרן שנ׳ וישא יעקב רגליו : א״ר יהודה בן בבא מניין אתה או׳ שהראה לו הקב״ה מלכיות שהן עתידות לשעבד את בניו · שנ׳ וירא והנה באר בשדה זו כנסת ישר׳ · והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה זו מלכיות בבל ומדי ויוון · ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות הרשעה שהייתה מכתבת טרוניא מכל לשון : ד״א לא ידעתי נפשי שמתני אילו ישר׳ שהיו במצר׳ שהיו מצפין לגאולה · וכשגאלו המקום הושיבן בענני כבוד · אמרו ישר׳ הרי אנו (*134b*) יושבין עם המלך ברכב שלו · לכך נאמר מרכבות עמי נדב : ד״א למה ידעתי נפשי שמתני אילו ישר׳ בימי ברק ודבורה שבאת גאולה על ידיהן · ד״א עמי נדב זה היום שנתרבו ישר׳ למשכן : ד״א ואף לעתיד לבא אהבם נדבה :

[פרשה ז׳]

א) שובי שובי השולמית שכל באי עולם עתידין להשלים להקב״ה והוא נותן להם הימין כדרך שנתן להם במתן תורה : ר׳ אלעזר שובי שובי השולמית שהם המתים עתידין להחיות ולעמד זה אחר זה כדרך שמלכו דורות כך כן באין דורות דורות : ר׳ אליעזר או׳ כולם באין באחת מלך ומלך בדורו על כסאו · נשיא ונשיא בדורו : כמחולת המחנים זה דורו של אלישע שהיה ממחולה ודוד ממחנים : א״ר יהודה

יכול כי מה מנהגו לעולם הבא כרשעים · אמ׳ לאו אלא שעתידין לעמד מחנים מחנים מחולות מחולות · ומושיבן למקומן : רור הולך ודור בא · זה דור של אליהו ושל אלישע שיעצו ברעב · ודורו של אבשלום שנהרג במחנים :

ב) **מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב** · מה הן פעמים · אילו הרגלים שנקראו רגלים פעמים ואשורים · כמה שנ׳ תמוך אשוריי במעגלותיך · בל נמטו פעמי · אימתי כשהיו ישר׳ נאות · כשהיו עולין לרגל בירושלם בזמני המועדות כמה שנ׳ שלש פעמים בשנה וגו׳ · ונאמר שלש רגלים תחוג לי בשנה : ד״א מה יפו פעמיך בנעלים · כשאדם רואה ברגלו של חבירו היו או׳ להם כמה נאה רגלך במנעל · כך כשיטלו ישר׳ את הכבוד כל האומות היו או׳ להם לא היה הכבוד נאה אלא לכם · לכך נאמר בת נדיב כמה שנ׳ בהתנדב עם וגו׳ · ד״א מה יפו פעמיך אמ׳ הקב״ה לישראל בת נדיב בת אברהם : מעשה ידי אמן למעשה הדיוט :

ג) **שררך אגן הסהר** זה השית שלא חסר נסכים ·········· בטנך ערימת חיטין סוגה בשושנים ·

ה) **צוארך כמגדל** · זו סנהדרין : עינייך בריכות בחשב׳ (135*a*) אילו החכמים כשהן מתכנסין לעיצה ואין אדם יודע מה הן יוצאין והדבר נודע לרבים : אפך כמגדל צופה פני דמשק · זה היה בית יער הלבנון · שהיה אדם בראשו ומונה כמה בתים יש בדמשק :

ו) **ודלת ראשך כארגמן** הם הדלים שבישר׳ שהן עתידין לבושין כמלכים האילו שהן לבושין כארגמן : ד״א ראשך עלייך ככרמל · כדרך שעלה אליהו בהר הכרמל וגוזר על הקב״ה וקיים · כך העניים והדלים שבישר׳ כל שיש בידו מצוה אחת עתיד להיות גוזר על המקום והוא מקיים · מלך אסור ברהטים זה היה יעקב · ויצג את המקלות אשר פיצל ברהטים : ד״א מלך אסור ברהטים · זה משה שנטל שלו על המים · שנ׳ עלה אל הר המוריה הזה הר נבו :

י) **וחכך כיין הטוב** זה היה שאול שהזכיר ליהונתן בנו בן נעות המרדות : דובב שפתי ישנים · אבא יודן איש גזר היה או׳ אילו היו קין והבל שהיו תחילת העולם והיה קין בעל דובב להבל · או׳ קין להבל כך העולם נוהג במי שהמקום אוהב לו נותן אלא מה שעשה אדם אבינו שהשליטו על בריותיו כדרך שברא את העולם תחילה · כך נתן לו חנם · אבל מיכאן ואילך אינו נותן אלא למי שהוא אוהב · מתוך כך נפלה

קטטה ביניהן · נתנו הבל תחתיו · א״ל המקום אל תחמול עליו על זה הרשע · חס עליו הבל · אמ׳ לו המקום אתה חסתה עליו והוא יהרגך · לכך נאמר ויקם קין שהיה למטה · מניין אתה או׳ שגילה לו המקום מקום שהרגו והוא נובך שנשפך דמו ולא עלו צמחין עד עכשיו · לכך נאמר דובב שפתי ישינים · ראה כמה גדולה חיבת קין והבל וגביע של בנימן :

יא) **אני לדודי ועלי תשוקתו** · כדרך שאמרתי לחוה אמכם · ואל אישך תשוקתך · כשתהיו חוטאים אתם ועלי תשוקתכם · שכן מתחמדין וחוזרין למקומן · ואין תשוקה אלא (135*b*) תחמודות · הרי אתה אומר עלה שישק מלך מצר׳ ויקח את מגיני הזהב אשר עשה שלמה · והלא זבוב היה שמו ששק אלא שהיה מתחמד מתי ימות שלמה שהיה יודע שאין בנו שליט כמותו · כיון ששמע שלמה מיד ויקח את כל אוצרות בית יי׳ ואת אוצרות בית המלך ואת הכל לקח ויקח את מגיני הזהב :

יב) **לכה דודי נצא השדה** נלינה בכפרים · הרי משיח בא לעולם ואו׳ להם לישר׳ הגאולה בא לעולם : והן מתכנסין ובאין כיתות כיתות כת ראשונה כיתות זקינים שאינן יכולין לילך · שנייה נשים וטף · עליהם הכת׳ או׳ :

יג) **נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן** וגו׳ אילו עושה המלחמה :

יד) **הדודאים ניתנו ריח** אילו בני אדם של מעשה הצדקה כשם שדודאים נותנין ריח בעולם הזה · כך בני אדם של מעשה ושל צדקה נותנין כבוד בעולם : על פתחינו כל מגדים · א״ר יוסי זה אליהו בא ואמ׳ להם לישר׳ אני אליהו · והם אומרים לו אם אתה אליהו החיה לנו מתים · ולא מתים שאין אנו מזכירין · אלא מתים שאנו מזכירין : ועוד א״ר יוסי אם יבא אליהו ואני או׳ לו פירש לי פרשת נדרים שנדרת לי אתה · חדשים וגם ישנים :

[פרשה ח׳]

א) **מי יתנך כאח לי יונק משדי אמי** · זה רוח הקדש של משה : אנהיגך אביאך אל בית אמי תלמדני · אילו שבעה דברים שהמשיח עומד ומראה לישר׳ בראשון מראה להן גן עדן · בשיני מראה להן כסא הכבוד · בשלישי מראה להם קרח וכל עדתו : בביעי מראה

להן גיהנם · בחמישי מראה להם רשעים · בששי מראה להם צדיקים · בשביעי מראה להם צדיק עתיד להחיות :

ה) **מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת אל דודה** · משל למה הדבר דומה למי שנשא אשה ואמ׳ לה צאי התקדשי לי במדבר · כיון שיצאת למדבר אמ׳ לו שאוני על גבך · מה האשה הזאת כנסת ישר׳ ומי הוא המלך מלך מלכי המלכים (136*a*) הקב״ה · כיון שיצאת למדבר אמרה לו שאיני ישאנו על אבירתו : תחת התפוח עוררתיך · ר׳ חנינה היה או׳ צוה לנו משה לטעון לסוכות והיה הענן מתקרב אצל ישר׳ והן טוענין עליו נשיהם ובניהם עבדיהם ואמהותיהם וכלותיהם אף סוסים פרשים ופרדים והיה הענן מקיף את ארץ מצרים שהוא מהלך ארבעים יום כהרף עין · ולכך נאמר שמה חבלתך אמך ושמה חבלה ילדתך · שהיתה הארץ מתחבלת כחבלי יולדה :

ו) **שימני כחותם על לבך** · בשעה שנ׳ ויקרא אליו מלאך יי׳ מן השמים ויאמר אברהם כחותם על לבך כחותם על זרועך · כדרך התפילין הללו שנותנין על זרועותיהם של אדם ואין בהם מום · כך אין ביצחק מום : כי עזה כמות אהבה · עזה הייתה האהבה שהקב״ה אהב את ישר׳ בימי סנחריב · שנ׳ הוי היורדים למצר׳ לעזרה ועל סוסים וגו׳ · אמ׳ עשר מכות שהביא הקב״ה עליהם כדרך שהביא על פרעה ועל מצר׳ · שנ׳ ומטהו על הים ונשא כדרך מצר׳ : ר׳ נתן או׳ הרים במטה יד על השירים · שנ׳ הוי אשור שבט אפי ומטהו בידם זעמי : קשה כשאול קנאה · קשה הייתה הקנאה שהכנים אליהו כנגד ישראל שנ׳ קנא קנאתי ליי׳ אלהי ישר׳ צבאות כי עזבו בריתך בני ישר׳ וגו׳ · היה לו לאליהו לילך למקום שעמדו אבותיו ויבקש רחמים על ישר׳ ולא עשה כן · אמ׳ לו הקב״ה צורכך בקשת לך שוב לדמשק · וכן הוא או׳ ביחזקיהו יהיה שלום ואמת בימיי · א״ל הקב״ה צורכך בקשת · נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם · ואין אתם צריכין לתפילתו של אליהו · רשפיה רשפי אש שלהבת יה · עתיד זיוון של ישר׳ להיות יוצא כאש מתחת כסא הכבוד · שלא יהיה אור ישר׳ לאש · וקדושו ללהבה וגו׳ · א״ר חנינא בן אחיו של ר׳ יהושע יש נהרות של אש שהן עוברין לפני השכינה כנהרות של מים ומעורבין באש וכשנתנה רשות (163*b*) לגבריאל לשרוף את כל חיל סנחריב ניתנה רשות ללויתן לחבל את כל הנהרות · לכך נאמר רשפיה רשפי אש שלהבת יה :

ז) **מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה** · איזו היא אהבה

זו האש שהיא מגדלת על גבי האישים · שנ' ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד · ד"א מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה · עבירה מכבה את המצוה ואינה עבירה מכבה את התורה : ד"א מים רבים וגו' אילו בני אדם שבוטחין בעושרן ובממונם · שנ' בוטח בעושרו בו יפול : אם יתן איש את הון ביתו באהבה שאהבתי אתכם אי איפשר את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו : שנ' ביתאל מים והעי מקדם שעתידין כהנים מבני בניו של אברהם להיות עומדין ונושאין כפיהן על הקהל ומברכין אותן בשם המפורש··········

ח) **אחות לנו קטנה** · זה הייתה סדום ובנותיה שהיה לה שדים ואינה נותנת צדקה לעניים ואינה מפרנסת את האביונים · מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה לפורענות · ואילו הן חמשה כרכים · ויהי גבול הכנעני מצידון וגו' · ד"א אחות לנו קטנה וגו' מה דורו של חזקייהו שיהין דומין לאשה נאה שאין לה שדים כך היו נאים ולא היו מעשיהן טובים : מה נעשה לאחותי ביום שידובר בה לפורענות · זה דורו של אחיקם :

ט) **אם חומה נבנה עליה טירת כסף** וגו' · משל למה הדבר דומה לאחד שאמ' לחבירו על מה ימחול לך המקום על ע"ז שבידך או על גילוי עריות הרי זבולו : אבא אלעזר בן גיגי איש ברק אומר למה הדבר דומה לאחד שהיו אומרים עליו איש פל' חכם ואין ענווה בידי · איש פל' עניו ואין חכמה בידו · א"ל הכת' הריני נותן חכמה וענוה :

י) **אני חומה ושבי כמדגלות** · אמרה כנסת ישר' אני איני כדורות הראשונות לא כאנשי דור המבול ולא כאנשי דור הפלגה ולא כאנשי סדם · אבל אנו חכמים יש צדיקים יש בי מכלכלין ומפרנסין יש בי · (137*a*) שנ' אני הייתי בעיניו כמוצאת שלום :

יא) **כרם היה לשלמה בבעל המון** · אילו עשרת השבטים שבאו עליה גוים המונים שנ' הוי עמון עמים רבים וגו' · נתן הכרם לנוטרים · זה נבוכדנצר שעמד והחריב את ירושלם ושרף את ביתו באש והגלה את ישר' לבבל שנקראו כרם שנ' כי כרם יי' צבאות בית ישר' וגו · איש יביא בפריו וגו' :

יג) **היושבת בגנים** זו כנסת ישר' שהיא דומה לגינה בן גנות אחרות · לפיכך אין הקב"ה מוסר את גנתו ביד אחרים חברים מקשיבים לקולך השמיעוני אילו חכמים ותלמידיהן שהן מפרשין מקרא בפני עצמה ומשנה

בפני עצמה והלכות בפני עצמן אגדות בפני עצמן אמ׳ להן הקב״ה חברים חברים לקולך השמיעוני :

יד) **ברח דודי** כבוד ישראל אימתי יום ששכר בלק את בלעם לקלל את ישר׳ שנ׳ אדום מקדם ופלשתים מאחור ויאכל׳ וגו׳ ׳ זה עמלק ׳ ויאכלו את ישר׳ בכל פה ׳ אילו החמסנין והגזלנין : א״ר הגדול באותה שעה שלח עמלק ולקח את כל אלופי אדום ונתן להם אלף אלפים דינרים לכל אחד ואחד מאותן החיילים שהיו מאלופי עשו ׳ לפיכך היה יושב ודורש את כל התיבה למפרע : ד״א האלף לך שלמה ׳ למלך מלכי המלכים שהשלים שלו ומאתים לנוטרים את פריו אימתי יום שעמדו עליו עמון ומואב נתן להם מאתים דינ׳ ואמ׳ להם שמרו לי שלא למרוד עלי לפיכך נהגו המלכה שכיון שנהרג אחד מהן את חבירו ובא וישב על כסאו היה בוחן דינסטם : ד״א ברח דודי ׳ ברח כבוד ישר׳ אימתי יום שאמר בלעם לבלק בנה לי בזה שבעה מזבחות וגו׳ ׳ כשם שבנה שלמה בטהרה והעלה בטהרה כדי שתהא תפילתו נשמעת : ד״א ברח דודי אימתי יום שכריתי ברית עם ארחומו והעלו שני טלאים אחד לצפון המזבח לשם ארחומו ואחד לדרום למזבח לשם ירושלם : ד״א ברח דודי אימתי בימי אחז בן יותם בן עוזייהו שלא (137*b*) קיים את התורה וגבר על ישר׳ שלא יתעסקו בתורה ׳ שנ׳ צור תעודה חתום תורה בלימודיי :

ד״א ברח דודי ׳ אימתי ׳ בימי מנחם והילל שנפל מחלוקת ביניהם ויצא מנחם הוא ושמנה מאות תלמידים מלובשים סריקונין של זהב ובא חנן בן מטרון ובעינן בו ביהודה אחיו של מנחם והרגו ועלה אלעזר והתלמירים עמו וחתכו מניות מנויות אותה שעה שלחו אנשי אורחמו והושיבו קסתרא על ירושלם והיו מטמאין כל הנשים שהיו בתוכה ׳ ועלה אלעזר והתלמידים עמו והכו כל אנשי קסתרא אותה שעה נפלה מחלוקת בירושלם ׳ על אותה שעה אמרו ברח דודי ודמי לך לצבי או לעופר האילים

סליק מדרש שיר השירים

[The notes to the foregoing Midrash will be given in a subsequent number of this REVIEW.]

S. SCHECHTER.